

JUDAICA BULLETIN

Mededelingenblad van de Stichting Judaica Zwolle

Postbus 194, 8000 AD Zwolle

Internet: www.judaica-zwolle.nl E-mail: info@judaica-zwolle.nl

Verschijnt vier maal per jaar - ISSN 1384-9050

Jaargang 25, Nummer 2 / Tewet 5772 – Januari 2012

OPLAGE 350 EXEMPLAREN - ABONNEMENT €8,00 - POSTGIROREKENING 259272

De Bijbel nu! en de oorsprong van de Witz

Van de redactie

Afgelopen najaar liep in de Zwolse synagoge de korte cursus “De Bijbel nu!”, verzorgd door Ruben Verhasselt en georganiseerd door onze stichting. De titel van de cursus kwam overeen met die van een boek van de Israëlische schrijver Meir Shalev. Ruben Verhasselt, die de boeken van Shalev in het Nederlands vertaalt, ging gedurende drie avonden in op dit boek van Shalev en de wijze waarop diverse personen en groepen vandaag de Bijbel plegen te lezen. In het eerste artikel in dit bulletin geeft Verhasselt een samenvatting van de stof die hij de eerste avond behandelde.

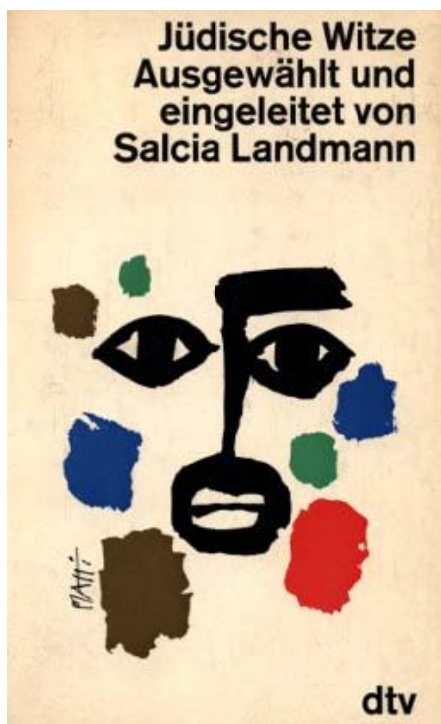
Vervolgens is er de vijfde aflevering in de serie Joodse humor, waarin Peter van 't Riet op zoek gaat naar de oorsprong van de joodse Witz. Daarin weerlegt hij de gangbare opvatting dat de Witz een product is van de eeuwenlange onderdrukking van

de joden in Europa, een opvatting die we via Salcia Landmann aan Freuds onderdrukte wensen en verlangens te danken hebben. Daarentegen ziet de auteur de Witz als een emancipatieverschijnsel uit de tweede helft van de 18^e eeuw, de tijd waarin gewone joden steeds minder afhankelijk werden van de door geloof gedomineerde synagogale gemeenschappen. De Witz was een soort “secularisering met behoud van joodse identiteit”.

Verder vindt u in dit bulletin een aanbeveling van de redactie om de tentoonstelling over het jodendom in de Amsterdamse Nieuwe Kerk te bezoeken met de kortingskaart bij dit bulletin.

En tot slot een column van Peter van 't Riet over een merkwaardige discussie, gevoerd door enkele slecht geïnformeerde tweedekamerleden over de zogenaamde joods-christelijke cultuur, kamerleden die wel met elkaar over de wetten en regels beslisten waarmee ze de joods-christelijke cultuur kunnen maken en breken. Dat hebben we maar weer eens gezien met de dubieuze symboolwetgeving over de rituele slacht. Gelukkig dat Nederland nog een Eerste Kamer heeft.

We wensen u weer veel leesgenoegen en het allerbeste in het nieuwe jaar.

De Bijbel nu! ¹

Door Ruben Verhasselt

Op 4 november 1995 stond ik op het Rabinplein, dat toen nog Koningen van Israëlplein heette. Rabin werd die avond vermoord door de religieuze nationalist Jigal Amir. Meteen daarna volgde een rechts media-offensief om de handen in onschuld te wassen.

Ik zie voor me hoe peuterleidster Ge'uela Amir voor de camera's het boek Job en een schriftje met woorden en cijfers openslaat. 'Hier, kijk,' zegt ze tegen de interviewer. 'Job, hoofdstuk 6, vers 11: *Ik heb geen kracht meer om te wachten. Met welk doel zou ik alles verdragen?*' Is mevrouw Amir levensmoe dat ze dit vers aanhaalt? Integendeel, ze is juist strijdbaar. Een sympathisant heeft haar het bewijs van de onschuld van haar zoon geleverd door de Hebreeuwse letters als getallen te lezen. 'De getalwaarde van *ik heb geen kracht meer om* is gelijk aan de getalwaarde van de Hamas. *Te wachten, met welk* staat voor de Islamitische Jihad. Dan heb je hier 130, wat gelijk staat aan terroristen. Hier Syrië, klein links, Arbeiderspartij, Rabin. En daar aan het eind, ziet u wel, staat dat hij dood zal gaan.'

Dat Rabin 'dood zou gaan' stond dus al opgetekend in de Bijbel, lang voordat haar zoon Jigal Amir hem er een handje bij hielp. En zo was maar weer eens mooi bewezen dat Jigal Amir uit de gevangenis moest worden ontslagen. De interviewer reageerde niet, bovendien werd het gesprek onderbroken door een telefoontje van zoonlief in de gevangenis. Maar ik sloeg mijn Hebreeuwse Bijbel open en pakte een rekenmachientje om tot de conclusie te komen dat peuterleidster Ge'uela niet kan rekenen en de kabbalistische goocheltruc van de sympathisant niet weet na te vertellen.

Dezelfde sympathiserende goochelaars hebben een nog veel overtuigender argument. Mijn eigen schoonzuster kwam ermee aanzetten. Neem de naam Jigal Amir. Schrap de eerste en de laatste letter: de J en de R, oftewel de initialen van Jitschak Rabin. En wat houdt je over? *Ga'al ammi*, 'hij heeft mijn volk verlost'.

'Gij zult niet moorden,' bracht ik ertegen in. Maar dat maakte geen enkele indruk. Vervolgens draaide ik moeiteloos de letters van de naam Jigal Amir om tot *rammai go'oli*, 'walgelijke oplichter'. Maar ook dat kon mijn schoonzuster niet van haar stuk brengen.

De Bijbel is voor veel Israëli's een toverboek geworden, en de sleutel tot de juiste lezing is in

handen van obscure rabbijnen. Godzijdank is er voor ons, leken, goed nieuws: de wetenschap heeft de sleutel ook gevonden. De vooraanstaande Jeruzalemse wiskundige dr. Rips heeft met behulp van de computer de code van het toverboek gekraakt en de Amerikaanse journalist Michael Drosnin is met zijn idee en zijn computerprogramma aan de haal gegaan. De methode is simpel. Je stopt alle letters van de Hebreeuwse Bijbel achter elkaar in de computer. Vervolgens zet je elke tweede letter achter elkaar en kijkt of er iets zinnigs uitkomt. Nee? Dan neem je elke derde letter, elke vierde, elke vijfde of elke 4772ste. Met behulp van dat laatste getal lukt het Drosnin de acht Hebreeuws letters van de naam Jitschak Rabin achter elkaar te krijgen. Verbazend? Volgens de kansleer niet, want de Bijbeltekst is lang genoeg om zo bijna elke combinatie van tien Hebreeuwse letters te vinden. Maar Drosnin wordt er opgewonden van en zoekt verder. En wat blijkt? De tweede letter van de naam Jitschak is afkomstig uit de woordcombinatie *moordenaar die zal vermoorden*! Sterker nog, leggen we de strengen van 4772 letters onder elkaar, dan verschijnt in de derde streng boven de *moordenaar die zal vermoorden* de naam Amir! Je moet er alleen telkens acht letters voor overslaan en bovendien de verkeerde kant op lezen.

Op eenzelfde manier kunnen we in de Bijbel ook Edison aantreffen in de buurt van de vierletterige woorden voor 'elektriciteit' en 'gloeilamp'. En we vinden de gebroeders Rit (lees: Wright) bij 'vliegtuig'.

Michael Drosnin doet op een hysterische toon verslag van zijn baanbrekende wetenschappelijke werk in *The Bible Code*. Maar wie Hebreeuws kent en goed kijkt, ziet dat Drosnin manipuleert. Hij foezelt met de spellingsregels van het modern Hebreeuws, met het overslaan van letters en zelfs met de Godsnaam, waarvan hij de tweede letter door een streepje vervangt. Als dat geen ijdel gebruik van Gods naam is, dan weet ik het niet meer.

Bovendien bleef ik na lezing van Drosnin als eeuwige kniesoor in mijn maag zitten met de vraag waarom de *moordenaar die zal vermoorden* uit zijn context was gelicht. In het betreffende Bijbelvers, Deuteronomium 4:42, gaat het namelijk om doodslag en niet om moord: *een moordenaar die zijn naaste onwetend zou vermoorden, zonder dat hij tevoren haat tegen hem koesterde*. Dat kan onmogelijk op Jigal Amir slaan.

Kortom, Drosnin is een oplichter, te ontmaskeren via zijn eigen werkwijze door de letters van zijn naam om te draaien tot Dr. Onzin. Zelfs de geleerde Rips heeft afstand genomen van Drosnins boek. Maar Rips weigert zich uit te spreken tegen het populair-wetenschappelijke propagandamateriaal dat met gebruik van zijn methode en met overheidssteun in orthodoxe kringen in Israël wordt geproduceerd om zieltjes te winnen.

Zo maakt de decodering volgens de methode-Rips deel uit van een allegaartje van manipulatieve exegetische methoden waarmee de Bijbel nu in Israël wordt gespannen voor het karretje van geloof, de naleving van joodse regels en de schending van andere, zoals het verbod op moord. Je zou er bijna de neiging van krijgen om de Bijbel achter het boek van Drosnin aan in de papierbak te laten verdwijnen. Maar dat is precies wat schrijver Meir Shalev weigert. Hij verzet zich tegen het monopolie dat praktiserende gelovigen claimen op de Bijbel en hij komt op voor zijn en onze rechten op het Boek der boeken. Zijn Bijbel is geschreven door en over mensen van vlees en bloed. In zijn bundel *De Bijbel nu* geeft hij met zijn commentaar een verfrissende kijk op de oude verhalen. De Bijbelse figuren zijn door de traditionele joodse uitleg vaak gemaakt tot heiligen en brave zielen, maar Shalev prikt er doorheen om weer mensen van hen te maken. Ze hebben menselijke tekortkomingen en streken die we ook nu om ons heen (en in onszelf) kunnen herkennen. Op die manier bewijst Shalev heel anders dan Drosnin en de kabbalistische goochelaars dat de eeuwenoude verhalen nog altijd actueel zijn.

Zo belicht Shalev een zwarte kant van koning David en Abigaïl met zijn interpretatie van het verhaal van Nabal. David is op de vlucht voor koning Saul en heeft een bende van honderden zware jongens en desperado's om zich heen verzameld. Ze zwerven rond door de woestijn van Juda, maar krijgen geen steun van de plaatselijke bevolking. Om in het onderhoud van zijn mannen

Meir Shalev (2006)

te voorzien, neemt David zijn toevlucht tot de methode van afpersing. Als de rijke veehouder Nabal zijn schapen laat scheren, krijgt hij bezoek van tien zware jongens die protectiegeld eisen. De bende heeft Nabals herders en kuddes immers met rust gelaten, daar mag een gedeelte van de winst tegenover staan.

In het traditionele Bijbelcommentaar van Rasji (1040-1105) zijn de afpersers echter vrome joden geworden die op de vooravond van Nieuwjaar om wat eten voor de voorgeschreven feestmaaltijd komen bedelen en door Nabal met lege handen worden teruggestuurd. Volgens Rasji is het dan ook nauwelijks een wonder dat de gierigaard de volgende dag een beroerte krijgt en verlamd raakt wanneer zijn vrouw Abigaïl hem vertelt dat ze David tweehonderd broden, vijf schapen, wijn, koren, vijgen en rozijnenkoeken is gaan brengen. Tien dagen later laat Nabal het leven.

Maar Shalev vertrouwt het zaakje niet en heropent het recherche-onderzoek. Zo vindt hij in de woorden van Abigaïl aan David haar verbloemde voorstel om haar man eigenhandig uit de weg te ruimen. Want wat zegt Abigaïl tegen David tijdens een heimelijke ontmoeting, wanneer Nabal nog gezond en wel thuis zit? 'Ik hoop dat het al uw vijanden en tegenstanders zal vergaan zoals Nabal.' Shalev wijst op de treffende gelijkenis met het doodsbericht van Davids zoon Absalom, dat elders in de Bijbel aan David wordt gebracht: 'Moge het al uw vijanden en al uw tegenstanders vergaan zoals uw zoon.' Kortom, Abigaïl deelt David mee dat Nabals dagen geteld zijn.

De moord op Nabal, waarna Abigaïl trouwt met David, past uitstekend in de context en behalve met het motief komt Shalev ook op de propfen met een aannemelijk moordwapen: het gif conine uit de bessen van de gevlekte scheerling, die in de

omgeving gedijt. Een van de symptomen van het dodelijke gif is verlamming voor het overlijden.

Het traditionele beeld van koning David als nationale held en psalmendichtende harpser krijgt zo een knauw en de gelovigen hebben het Shalev niet in dank afgenomen. Ze zaten toch al in hun maag met Davids overspel met Bathseba en zijn opdracht tot moord op haar man. Hoe gevoelig de materie ligt bleek tijdens de korte regeerperiode van Peres na de moord op Rabin. In de Knesset werden Peres en de Oslo-akkoorden voor onjoods uitgemaakt. Peres kampte al jaren met een venijnige roddelcampagne in de orthodoxe pers, die hem beschuldigde van drugsgebruik, geestelijke gestoordheid en een niet-zuiver joodse afkomst. Het lijkt absurd, maar er zijn in Israël echt mensen die het sprookje van de Arabische grootmoeder van Peres geloven. Op zijn tenen getrapt antwoordde Peres dan ook dat 'alles wat David op daken had uitgespookt' – de bespieding van de badende Bathseba – ook onjoods genoemd kon worden. De pleuris brak uit en uiteindelijk voelde Peres zich genoodzaakt zijn excuses aan te bieden aan de verontwaardigde parlementaire vertegenwoordigers van de religieuze partijen.

Het zijn precies deze tinnegieters van de Israëlische politiek die door Shalev met de Bijbel om de oren worden geslagen. En hij wijst ze fijntjes op de niet-joodse overgrootmoeder van koning David, de Moabitische Ruth, die met Boaz de nacht doorbrengt op de dorsvloer en zo de schriftgeleerden dwingt zich in bochten te wringen om de indruk weg te nemen dat er op die dorsvloer iets onbetamelijks heeft plaatsgevonden.

Shalevs spot geldt nergens de Bijbel, zelfs niet de schriftgeleerden, maar de moderne Israëlische maatschappij en vooral de politiek. Soms is die spot duidelijk. Maar soms is de kritiek zo subtiel verpakt dat maar heel weinig Nederlandse lezers de platte, al niet meer zo actuele actualiteit zullen herkennen.

Zo lijkt het hoofdstuk 'Casus belli' een vergelijking tussen twee Bijbelse oorlogen tegen de Ammonieten. De ene onder aanvoering van richter Jeftā, de andere onder koning David. 'Beiden waren bendeleiders geweest en teruggekeerd als leiders van hun volk,' schrijft Shalev en hij roept zo een associatie op met premier Begin, de voormalige terroristenleider. Jeftā probeerde het eerst met vreedzame middelen en pas daarna bracht hij de vijand een snelle nederlaag toe in een beperkte militaire actie. Anders ging het onder David. Naar aanleiding van

een diplomatiek incident ondernam hij een vergeldingsactie en in de loop van de strijd werden de oorlogsdoeleinden geherdefinieerd. Wat begon als een vergeldingsactie werd ineens omgedoopt tot een verdedigingsoorlog en eindigde in de bloedige verovering van de Ammonitische hoofdstad.

Dat lijkt verdacht veel op de belegering van Beiroet tijdens de Libanonoorlog, omgedoopt tot 'Vrede-voor-Galilea-oorlog' nadat de doelstelling van verbreding van de zogenaamde veiligheidszone al na een week was bereikt. En wat was de aanleiding tot de Libanonoorlog? Hoewel het aan de Libanese grens al heel lang rustig was viel het Israëlische leger op 6 juni 1982 Libanon binnen ter vergelding van de aanslag op de Israëlische diplomatieke vertegenwoordiger in Londen.

De casus belli van de Libanonoorlog mag vergeten zijn, met de dodelijke gevolgen zitten we nu nog. De architect van de oorlog, Sjaron, was verantwoordelijk voor het bloedbad in de Palestijnse vluchtelingenkampen Sabra en Sjatila en mocht nooit meer minister van Defensie worden. Maar hij kwam met een andere portefeuille terug in de regering-Netanjahoe en schopte het later zelfs tot premier. Het heeft jaren en jaren geduurd voor de Israëlische troepen zich terugtrokken uit Libanon en de bezetting heeft geleid tot de opkomst van de Hezbollah en de introductie van zelfmoordaanslagen in het moderne Midden-Oosten en daarbuiten.

De Bijbel geeft talloze voorbeelden van de ellende die door misdadige en onbetrouwbare leiders wordt aangericht. Maar voor zulke Bijbelse kritiek is het stemvee van Sjaron en Netanjahoe doof. Het luistert liever naar de pseudo-wetenschappelijke voorspellingen die Drosnin uit de Bijbel put, en naar de wijsheden van kabbalistische getallengoochelaars. Ik vraag me af hoe lang het duurt voordat ook zij uitvogelen dat de getalwaarde van de naam Netanjahoe, 521, overeenkomt met die van *rammai ra*, 'boosaardige oplichter'. En dat de voornaam van Ariël Sjaron de getalwaarde 242 heeft, precies het nummer van de resolutie van de Veiligheidsraad, die Israël ertoe verplicht zich terug te trekken uit bezet gebied.

¹ Dit artikel is een samenvatting van de eerste bijeenkomst van de korte cursus over 'Meir Shalev en de Bijbel nu', gehouden op 9 november 2011 in de synagoge van Zwolle. Volgens de joodse kalender was het die dag precies zestien jaar geleden dat de Israëlische premier Rabin werd vermoord. Zijn nagedachtenis strekke tot zegen.

JOODSE HUMOR 5 (Waar komt de Witz vandaan?)

Door Peter van 't Riet

Teitelbaum informeert naar een hotelkamer. Vraagt de portier: “Met stromend water?” Reageert Teitelbaum verontwaardigd: “Ben ik soms een forel?” Zo ongeveer had deze Witz, die stamt uit de tijd dat stromend water nog maar pas zijn intrede had gedaan, moeten luiden. Maar – zoals we straks zullen zien – bij Salcia Landmann luidt hij anders. Een typisch joodse Witz? Qua inhoud natuurlijk niet. Maar lees voor Teitelbaum eens Visser of Jansen en deze Witz is toch minder leuk. Helemaal als hij niet tussen andere joodse Witzen staat.

In 1960 verscheen het boek *Der Jüdische Witz* van Dr. Salcia Landmann. Het was een uitgebreide verzameling joodse Witzen voorafgegaan door een sociologische en een historische inleiding. Binnen een jaar waren er in Duitsland 24.000 exemplaren van het boek verkocht. In de loop van de tijd werden dat er 350.000. Maar de Oostenrijkse romanschrijver en criticus Friedrich Torberg, zelf ook een jood (ik zeg het er maar even bij), noemde *Der Jüdische Witz* zelfs antisemitisch. Hij verklaarde juist daaruit het succes dat het boek had in het na-oorlogse Duitsland. Zo zie je maar weer eens hoe verschillend mensen naar de werkelijkheid kunnen kijken.

Het werk van Salcia Landmann

Hoewel het boek *Der Jüdische Witz* al in 1960 verscheen, heb ik van Salcia Landmann geen lemma in de Encyclopaedia Judaica (1974) kunnen vinden. Ook wordt zij niet vermeld in het lemma over Humor. Wel is zij op het internet te vinden in de Duitse Wikipedia, waar we het volgende over haar aan de weet kunnen komen. Salcia Landmann werd geboren op 18 november 1911 in Zolkiew, Galicië en is gestorven op 16 mei 2002 in St. Gallen, Zwitserland. Ze was schrijfster en journaliste. Ze was de dochter van Israel Passweg en Regina Passweg-Gottesmann. In 1914 emigreerde de familie naar Zwitserland en vestigde zich in St. Gallen. Na het Gymnasium studeerde Salcia Landmann in Berlijn rechten en filosofie bij Nicolai Hartmann. Na 1933 vervolgde ze haar filosofiestudie in Basel bij Herman Schmalenbach. Haar studie bekroonde ze in 1939 aan de Universiteit van Zürich met een dissertatie over fenomenologie en ontologie. In 1939 trouwde ze met de filosoof Michael Landmann. Haar eerste boek verscheen in 1960 met als titel *Der Jüdische Witz*, dat tot een bestseller en standaardwerk uitgroeide en in verscheidene talen vertaald werd.

In de jaren daarna publiceerde zij nog enkele boeken over hetzelfde onderwerp zoals:

- *Jüdische Witze : Ausgewählt und eingeleitet von Salcia Landmann* (1963), een comprimering van het boek uit 1960;
- *Neues von Salcia Landmann* (1972);
- *Jüdische Witze : Nachlese 1960-1976* (1977), een uitgebreidere versie van de uitgave uit 1972.
- *Als sie noch lachten : Das war der jüdische Witz* (1997).
- *Die klassischen Witze der Juden, Verschollenes und Allerneuestes* (1997).
- *Am Sabbat ging Moishe zum Rebbe* (2002).

Ook verschenen er in ons land bij Uitgeverij BZZTôH twee vertalingen van selecties uit Landmanns werk met de titels:

- *Joodse humor* (1990);
- ‘Zegt de ene jood tegen de andere...’ (1991).

Een sociologische inleiding

De sociologische inleiding op *Der Jüdische Witz* begint met een psychologische verhandeling over de witzbeschouwing van Sigmund Freud. Freud gaat eerst in op het verschil tussen de Witz en de komedie. Een Witz is kort en bondig, terwijl een komedie meestal breedsprakig en wijldlopijg is. Freud citeert Shakespeare, die in Hamlet Polonius, die komisch is vanwege zijn breedsprakigheid, laat zeggen dat “bondigheid de ziel is van de Witz”. Nu ja, Shakespeare kende het woord “Witz” natuurlijk niet, maar had het over “wit”, de meer intelligente vorm van grappigheid (*Therefore, since brevity is the soul of wit... I will be brief.*). Ook haalt Freud Kuno Fischer aan die erop gewezen heeft dat de Witz het (psychologisch) verborgene en verstopte naar

boven haalt, iets wat Freud bijzonder moet hebben aangesproken. Daarna volgt Freuds vergelijking tussen dromen en Witz. Beide zouden mensen de gelegenheid bieden hun verdrongen wensen en tendensen te uiten. Freud maakt onderscheid tussen vier soorten “tendentieuze” Witz: 1) obscene, 2) agressieve, 3) cynische en 4) sceptische. Die licht ik niet nader toe, want iedereen kan zich daar wel enkele verdrongen wensen bij voorstellen. Echter, er moet ook iets aan de vertelkunst gedaan worden, wil een Witz de lach losmaken. De luisteraar moet overrompeld worden door het onverwachte, zodat de remmingen op zijn verborgen wensen het begeven. En daarvoor moeten verteller en luisteraar een overeenkomstige belevingswereld hebben, waarin dezelfde zorgen een rol spelen, dezelfde zaken verdrongen worden, dezelfde onbewuste of halfbewuste wensen leven. Kortom, ze moeten van elkaars wereld en gewoonten op de hoogte zijn. Actuele gebeurtenissen lenen zich daarom meestal beter voor Witz dan gebeurtenissen uit een grijs verleden. Wat helaas veel Witz weer snel doet verouderen.

Een Witz van Freud

Zie hier een Witz van Freud: “Met deze jonge dame is het zoals met Kapitein Dreyfus: het leger gelooft niet in zijn onschuld.” Dat noemt Landmann een “wundervoller”, later zelfs een “grossartiger” Witz, vooropgesteld natuurlijk dat men weet wat de affaire Dreyfus inhield. Toch valt er op het “grossartige” van deze Witz wel wat af te dingen. Zolang men niet weet over wat voor soort jonge dame het gaat, is het een Witz die wel een staart, maar geen kop heeft. Ook taalkundig hapert er iets aan deze Witz bij de transformatie van het mannelijke naar het vrouwelijke. De jonge dame mag in het Duits dan wel “ein Mädchen” zijn (wat taalkundig onzijdig is en grammaticaal het bezittelijk voornaamwoord “sein” zou moeten krijgen), maar zij voelt wel degelijk vrouwelijk aan. “Zijn onschuld” daarentegen is echt die van een man. Daardoor is de onschuld niet soepel transformeerbaar van Dreyfus naar “jonge dame” (ook in het Duits loopt de zin niet gesmeerd). Het taalkundige probleem zou zich niet voordoen als de Witz luidde: “Met deze jonge heer is het zoals met Kapitein Dreyfus: het leger gelooft niet in zijn onschuld.” Maar dan is het prostituerende element (Freuds verdrongen wens) eruit verdwenen. Een gekuiste versie zou men het kunnen noemen. En zo kon Freud hem niet gebruiken, want bij Freud bewegen we ons met de Witz nu eenmaal in het

domein van het verbodene, dat plotseling door de Witz te voorschijn komt, onze remmingen doorbreekt en de kracht die we voordien voor die remming nodig hadden, opeens vrijmaakt om ons in schaterlach uit te laten barsten. Beste lezer, u wordt wel geacht dezelfde verboden wensen als het leger te hebben!

Weerloosheid...

De psychologische beschouwingen van Freud zijn echter niet alleen sterk gebonden aan zijn opvattingen over hoe de menselijke psyche werkt, ze zijn bovendien niet specifiek voor de joodse Witz. Ook bij Amerikaanse jokes of Chinese humor (bestaat die?) zou het – als Freud gelijk heeft – zo kunnen werken. Landmann zoekt dan ook verder naar meer specifieke omstandigheden voor het ontstaan van de joodse Witz. Daarbij sociologiseert ze Freud, zou je kunnen zeggen: “De Witz is slechts mogelijk in een culturele omgeving, waarin verdringing nodig is. Hoe strenger de eisen van de omgeving, hoe groter de druk; hoe geringer de mogelijkheden zich te verweren door bevrijdende daden, des te meer en des te diepzinniger zijn de Witz die er ontstaan. Voorop gesteld natuurlijk dat de druk bewust beleefd en kritisch verwerkt wordt. De Witz is een vorm om met de eigen weerloosheid psychologisch in het reine te komen” (1963, p. 22). Een merkwaardige uitspraak die je zou kunnen uitleggen als “verdringing die bewust beleefd en kritisch verwerkt wordt”, wat het tegengestelde van verdringing is, tenzij alle Witzvertellers psychoanalytici zijn.

... of Verlichting?

Het idee van verdringing als bron van Witz werkt Landmann daarna verder uit. Al in de Verantwoording voorin *Der Jüdische Witz* verklaart zij dat “de joodse Witz door de eeuwen heen het enige en onmisbare wapen van een verder wapen- en weerloos volk was” (1960, p. 13). De eeuwenlange onderdrukking van de joden als bron van hun humor dus. Dat lijkt een charmante gedachte die daarna door veel van haar lezers omarmd is. Merkwaardig is dat Landmann vervolgens “door de eeuwen heen” inperkt tot de laatste eeuwen in Midden-Europa: “De bijzondere situatie van de joden in de laatste eeuwen in Midden-Europa, waarin niet langer de middeleeuwse gelovigheid en godsberusting de boventoon voerde, dwong daadwerkelijk: of tot de vlucht naar buiten het jodendom, of tot vertwijfeling, of tot de humor van de Witz.”

(1963, p. 23). En verderop in de historische inleiding laat Landmann de Witz beginnen in de tijd van de Verlichting (eind 18^e eeuw), inderdaad de tijd waarin “niet langer de middeleeuwse gelovigheid en godsberusting de boventoon voerde”. Met deze dateringen voert ze een nieuw element in haar redenering in: kennelijk was de bevrijding uit religieuze banden die sinds de Verlichting plaats vond (overigens zowel bij christenen als bij joden), voor een belangrijk deel debet aan het ontstaan van de Witz. En inderdaad, van veel joodse Witzten kun je je niet echt voorstellen dat ze bedacht zijn door vrome joden of zelfs door rabbijnen. De Witz is vooral een uiting van geseculariseerd of “vrijzinnig” jodendom. Luister maar:

“Een zieke komt op een vastendag bij de rabbijn om te vragen of hij vanwege zijn ziekte vandaag misschien eten mag. Zegt de rabbijn met volle mond kauwend: ‘Ook een vraag! Op een vastendag moet je vasten.’ ‘Maar, rabbijn,’ reageert de zieke verbaasd, ‘u eet toch zélf ook!’ Antwoordt de rabbijn: ‘Was ik zo mesjogge om het aan een rabbijn te vragen?’”

Als je nu (glim)lacht, dan heb je het joodse karakter van deze Witz begrepen en kun je verder gaan bij #. Als je je wenkbrauwen fronsst en je afvraag wat de laatste woorden van die rabbijn dan wel te betekenen kunnen hebben, dan leg ik het je uit. In het jodendom is ieder zelf verantwoordelijk voor wat hij doet, en voor het wel of niet naleven van de religieuze voorschriften. Maar..., als je twijfelt en wilt weten hoe je je aan de *halacha* (de joodse wet) moet houden, en voor de zekerheid leg je dat voor aan een rabbijn, dan zul je je ook aan zijn antwoord houden! Als ik in de Zwolse synagoge van een zaak wel eens vroeg: “Moet je dit niet aan de rabbijn vragen”, kreeg ik stevast het antwoord: “We vragen niets aan de rabbijn, want die zegt toch altijd nee!” Van bovenstaande Witz kun je daarom ook geen katholieke of protestantse grap maken. Het is een echte joodse Witz. Maar je moet als jood wel een beetje geseculariseerd zijn om een Witz als deze te bedenken en leuk te vinden.

Het formuleren van een Witz

Even een zijstraatje over de formulering van Witzten. In de Nederlandse vertaling (1991) wordt bovenstaande Witz als volgt weergegeven:

“Een zieke komt op een joodse feestdag bij de

rebbe, om te vragen of hij vanwege zijn ziekte vandaag misschien eten mag. (Ziekte – en trouwens elke andere noodtoestand – geeft ontheffing van de rituele voorschriften.) Zegt de rebbe, met volle mond kauwend: ‘Ook een vraag! Op een feestdag moet je vasten.’ ‘Maar, rebbe, u eet toch zelf!’ ‘Was ik zo mesjogge om een rebbe te vragen?’

Oordeel zelf. Nog afgezien van de onderbrekende toelichting, die beter in een voetnoot had kunnen staan, maakt het woord “feestdag” deze “Witz” volkomen waardeloos. Wie brengt een feestdag nu in verband met vasten? Het origineel (ik heb het niet kunnen vinden bij Landmann) zal wel “Feiertag” hebben. Ook Landmann is niet sterk in het weergeven van haar Witzten. Maar als vertaler moet je dan de auteur van het origineel durven bijsturen ter wille van je lezers. En Landmann zelf? Die maakt er af en toe ook een potje van. Wat te denken van haar weergave van de Witz over Teitelbaum waarmee ik begon:

“Teitelbaum vraagt om een hotelkamer. De portier: ‘Met bad?’ Teitelbaum verontwaardigd: “Ben ik soms een forel?”

Heb je wel eens een forel in bad zien gaan? Maar misschien heb je er wel eens een tegen stromend water op zien zwemmen. Ik kwam deze kritiek tegen in de NRC van 9 december 1961. En denk nu niet dat mijn research voor dit artikel zo grondig was dat ik zelfs 50 jaar in de tijd ben teruggegaan om in de archieven van de NRC deze bespreking van Landmanns boek te vinden. Toevallig vond ik hem in een van de boeken van Landmann in mijn bibliotheek. Een vorige eigenaar van het boek moet het knipsel erin hebben gedaan. Het artikel, toen schreef men zoiets nog anoniem, gaat over de kritiek van Torberg (zie boven) op het boek van Landmann. In zijn artikel “Salcia Landmann ermordet den jüdischen Witz” (tijdschrift “Der Monat” Nr. 167, oktober 1961) geeft Torberg talrijke voorbeelden van de wijze waarop Landmann Witzten onjuist weergeeft en vaak ook nog de pointe de nek omdraait. Je bent dus gewaarschuwd, lezer, als je Landmann leest, al of niet in vertaling.

De Witz als emancipatieverschijnsel

Even terug naar de sociologische inleiding. Deze voorstelling van zaken dat de Witz vooral een product van onderdrukking is, is dus “fragwürdig”. Immers, de eeuwenlange

weerloosheid van de joden is niet beperkt geweest tot de laatste eeuwen in Midden-Europa. Ook elders hebben de joden eeuwenlang in een onderdrukte positie geleefd: in Spanje, Portugal, Rusland, onder de islam, noem maar op. Veel eer is de Witz juist een product van bevrijding en Verlichting, emancipatie en intern-joodse kritiek. In de periode vanaf de Bijbel tot en met het Chassidisme (begin 18^e eeuw) is het jodendom volgens Landmann te serieus, te religieus, geweest om de Witz te kunnen ontwikkelen. Pas in de tijd van de Verlichting ontstaat binnen de joodse gemeenschappen de kritische houding tegenover de banden van de traditionele godsdienst die nodig is om de Witz in zijn huidige vorm op het hele leven inclusief de godsdienst te kunnen toepassen. Dat vervolgens ook de gojse, onderdrukkende buitenwereld witzig wordt benaderd, spreekt vanzelf. Als we het aantal Witzen over niet-joden vergelijken met het aantal dat zich binnen de joodse wereld afspeelt, dan zien we onmiddellijk dat de Witz niet “het enige en onmisbare wapen van een verder wapen- en weerloos volk” tegenover zijn vijandige omgeving is geweest. Eerder laat de Witz zich verklaren vanuit de emancipatie van de gewone joodse man en vrouw, waarvan velen wel een beetje maar niet heel erg religieus waren, sommigen ook uitgesproken onreligieus, maar die allen onmiskenbaar deel uitmaakten van de joodse wereld en van hun plaatselijke joodse gemeenschappen. De Witz kon inderdaad, en daar heeft Landmann wel gelijk in, tot volle ontwikkeling komen toen “gelovigheid en godsberusting” niet langer de boventoon voerden binnen de joodse gemeenschappen.

Rest nog de vraag of de Witz als specifieke vorm van humor (korte en bondige, niets ontziende humoristische scènes) binnen het jodendom “uit de lucht” is komen vallen. Misschien was wel de vorm en de vaak niet-religieuze of kritisch-religieuze inhoud nieuw vanaf het eind van de 18e eeuw, maar humor heeft al eeuwenlang bestaan in het jodendom. Landmanns opvatting dat in Bijbel en in de Talmoed humor geen rol speelt, is mijns inziens onjuist. O.k., de Witz zoals wij die vandaag kennen, tref je er niet in aan, maar voorstellingen die getuigen van een humoristische instelling zijn de Bijbel en de Talmoed beslist niet vreemd. Dat is misschien geen schaterlachhumor, meestal glimlachhumor, maar ook dat is humor. Ik hoop daar in een latere aflevering op terug te komen.

Tot slot nog enkele voorbeelden van Witzen met “joodse religiekritiek”.

“Rabbi, ik heb een haan en een hen. Slacht ik de haan, dan doet dat de hen pijn, slacht ik de hen, dan doet dat de haan pijn. Een van beiden moet ik slachten. Wat moet ik nu doen?” De Rabbi vraagt een dag bedenktijd en geeft daarna zijn beslissing: “Je moet de haan slachten.” “Maar, Rabbi, dan doet dat de hen toch pijn?” “Hoe je het ook wendt of keert, het zal haar altijd pijn doen.” (Landmann, 1960, p. 78).

Ook het chassidisme wordt nogal eens op de hak genomen.

“Op een dag,” vertelde een vrome Chassied, “vroeg onze Rebbe, die op reis was, een kamer in de dorpsherberg. De waard weigerde hem op grove wijze. Toen sprak de Rebbe: “De muren van dit huis zullen nog vandaag in elkaar storten!” De waard kreeg het benauwd, vroeg om vergeving en stelde zijn eigen slaapkamer aan de Rebbe ter beschikking. De Rebbe vergaf hem – en weet je welk wonder zich voltrok? Het huis bleef werkelijk overeind staan! Ik heb het met mijn eigen ogen gezien! (Landmann, 1960, p. 78-79).

En zelfs de messias kan nog iets leren van de Witz.

Een rijke, joodse goederenpachter heeft een rabbijn op bezoek. Bij het afscheid uit de rabbijn de vrome wens dat zij beiden de komst van de messias nog mogen beleven. Daarop reageert de pachter ontzet: “Rabbi, hoe kom je daarbij! Ik heb hard gewerkt, heb me eindelijk een behoorlijk vermogen verworven – als de messias komt, moet ik dat allemaal in de steek laten en met hem en met alle andere joden naar het land Israël trekken!” Zegt de rabbijn: “Je geluk is hier helemaal niet zo zeker. Weet je dan niet dat er over Kozakkenbenden wordt gesproken, die het land binnenkort willen plunderen!” Waarop de bezorgde pachter antwoordt: “Ja, dat is waar. Als de messias komt, kan u hem dan niet overhalen de Kozakken mee te nemen naar het land Israël en ons hier in alle rust te laten leven?” (Landmann, 1960, p. 83).

Mazzal en brooche in het nieuwe jaar. Dat de messias u voor de Kozakken moge behoeden!

Jodendom – een wereld vol verhalen

Door de redactie

We moeten nog tot 2013 wachten om in het Drents Museum in Assen delen van de beroemde Dode Zee-rollen te zien te krijgen. Begin december 2011 tekende het museum al een overeenkomst met de Israël Antiquities Authority (IAA) om de uitleen voor elkaar te krijgen. De tentoonstelling in Drenthe zal informatie geven over de geschiedenis en de cultuur van de periode waarin het christendom gevormd werd. Naast de manuscripten worden daar dan ook objecten getoond uit het oude Judea, de nederzetting van Qumran en Jeruzalem.

Vanaf 17 december 2011 is echter in De Nieuwe Kerk in Amsterdam al één Dode Zee-rol te zien op de expositie 'Jodendom – een wereld vol verhalen'. Daarmee gaan we ruim tweeduizend jaar in de geschiedenis terug. Dit topstuk van de tentoonstelling is de Tempelrol, een van de Dode Zee-rollen die tussen 1947 en 1956 werden ontdekt in grotten bij de nederzetting Qumran. Deze Tempelrol komt uit het Israël Museum in Jeruzalem.

Met deze tentoonstelling over jodendom presenteert De Nieuwe Kerk Amsterdam in samenwerking met het Joods Historisch Museum ongeveer 500 bruiklenen. Er zijn schatten bij die nog nooit eerder in Nederland zijn getoond. Heel bijzonder is natuurlijk de Tempelrol, maar ook de oudste complete Torarol die in Europa bewaard is gebleven – een rol uit de veertiende eeuw – oorspronkelijk uit het Duitse Erfurt en nu in de 'Staatsbibliotheek' in Berlijn.

De expositie vertelt het fascinerende verhaal van drieduizend jaar joodse religie, cultuur, kunst

en geschiedenis. Zo is er een pagina van de meer dan duizend jaar oude Aleppocodex – de oudste vrijwel complete Hebreeuwse Bijbel – die op miraculeuze wijze oorlog en verwoesting heeft overleefd. Bijzonder zijn ook de middeleeuwse verluchte handschriften uit de Vaticaanse Musea.

In het oog springend is een groot wandtapijt van de hedendaagse Russisch-Amerikaanse kunstenaar Grisha Bruskin, 'The Alefbet Tapestry'. Dit werk laat in honderdtachtig beelden zien wat Joods zijn is, hoe mensen proberen (probeerden) in Gods voetstappen te gaan. Uit het 'Tel Aviv Museum of Art' zijn er twee werken van Marc Chagall. Zo zien we 'La solitude', de Joodse man die een Torarol omarmt – met de symboliek van de koe en de engel.

Het jodendom is de oudste monotheïstische religie. In de loop der eeuwen heeft het zich over de wereld verspreid. Telkens wanneer joden op een nieuwe plek aankwamen, integreerden zij in hun nieuwe omgeving zonder hun identiteit te verliezen. Zo ontstond een grote variëteit aan verschijningsvormen, maar de kern van de religie is overal ter wereld hetzelfde.

In de tentoonstelling worden de belangrijkste elementen uit het jodendom belicht. De kern vormt het Boek, de Tenach of de Hebreeuwse Bijbel (het Oude Testament). Het bestuderen van teksten staat centraal in het joodse religieuze leven. Vele verhalen, feestdagen en leefregels zijn erop gebaseerd. Heilige plaatsen, de abstracte God, feesten en gedenkdagen, levenscyclus, het dagelijks leven en geschiedenis zijn andere elementen die aan de orde komen om meer inzicht te geven in de veelzijdigheid van het jodendom. Elk object in de tentoonstelling wordt gepresenteerd als een kostbaar kleinood, of het nu gaat om een manuscript, een ceremonieel object, een schilderij of een maquette. De boodschap wordt ondersteund door een documentaire, daarnaast geven gefilmde interviews met zowel liberale als orthodoxe, bekende als onbekende

Portret door Isidor Kaufmann (collectie Joods Historisch Museum).

joden van over de hele wereld de bezoeker een levendig beeld van de enorme diversiteit in 'jodendomsbeleving'.

'Jodendom – een wereld vol verhalen' maakt deel uit van een reeks tentoonstellingen van De Nieuwe Kerk over wereldreligies in cultuurhistorisch perspectief. Waar het Joods Historisch Museum zich met name richt op de joodse cultuur, religie en geschiedenis in Nederland, stelt De Nieuwe Kerk met deze tentoonstelling vooral de mondiale diversiteit centraal, met het gebouw als spirituele plek.

We zeggen het niet vaak, maar dit mag u echt niet missen. De Nieuwe Kerk bevindt zich in het hart van Amsterdam, direct naast de Dam, op loopafstand van het centraal station.

Lezersaanbieding: met korting naar “Jodendom - een wereld vol verhalen” in De Nieuwe Kerk.

De Nieuwe Kerk biedt u de kans deze unieke tentoonstelling met 20 procent korting te bezoeken. Maak daarvoor gebruik van de kortingskaart bij dit bulletin.

Ook zonder leugens heeft de Islam een probleem

Door Peter van 't Riet

In een oude NRC-Handelsblad van 12 augustus 2011 trof ik op de Opiniepagina een pleidooi aan van PvdA-kamerlid Frans Timmermans om de “leugens over de Islam” te blijven bediscussiëren. Hij bedoelde natuurlijk “bestrijden”. Wie die leugens dan wel verspreid zou hebben, werd niet vermeld, maar gezien de positie van Timmermans in het politieke spectrum laat zich dat gemakkelijk raden. Ik ben het helemaal met hem eens dat leugens bestreden moeten worden. Maar omdat leugens niet de waarheid vertellen, zetten ze een mens vaak op het verkeerde been. En dan leidt de bestrijding ervan niet altijd tot een beter inzicht in de materie. Want ook zonder de “leugens van Wilders en zijn PVV” heeft de Islam wel degelijk een probleem.

Opmerkelijk is de aanleiding voor het stuk van Timmermans: een discussie tussen kamerleden over de zogenaamde joods-christelijke cultuur. Raymond de Roon (PVV), voorvechter van zo'n cultuur, gaf er een samenvatting van: “Dat ik mijzelf kan zijn, zonder dat iemand mij vertelt wat ik moet doen”. Waarom bracht Timmermans daar niet tegenin dat Van Roons woorden noch met het jodendom noch met het christendom iets te maken hebben? Kees van der Staaij (SGP) gaf een adequatere samenvatting van de z.g. joods-christelijke cultuur: “Eert God en hebt uw naaste lief”. Hoewel ook Jezus die mening was toegedaan (zie Markus 12:29-31), is deze samenvatting meer kenmerkend voor het jodendom dan voor het klassieke christendom. Dat valt al uit het Nieuwe Testament zelf op te maken (zie de verzen Markus 12:32-33). En dan is er de levensopvatting van Frans Timmermans zelf: “Wat u niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet”. Dat adagium heeft hij waarschijnlijk opgepikt in de religieuze supermarkt die hij vervolgens bepleit. Maar weet Timmermans wel dat hij daarmee een van de centrale gedachten van het jodendom

omarmt? De grote joodse geleerde Hillel, die overleed toen Jezus nog maar een kleine jongen was, maakte deze slogan al tot de “hoofdsom” van de Tora, de Leer van Mozes en Israël. Ook Jezus zou daar enkele decennia later zijn eigen variant op formuleren (zie Mattheüs 7:12). Timmermans kan de joods-christelijke cultuur kennelijk alleen relativiseren met een beroep op producten uit diezelfde joods-christelijke cultuur!

Het probleem met de discussie van Timmermans c.s. is dat zij strijden tegen lieden die menen dat de westerse wereld een probleem heeft, en dat dat probleem “islam” heet. Mijns inziens is het net andersom. Niet de westerse wereld heeft een probleem dat “islam” heet, maar de islam, de islamitische wereld, heeft een probleem dat “moderne westerse wereld” heet. Onze moderne westerse wereld, die inderdaad stevig geworteld is in het jodendom en het (vooral protestantse) christendom, gaat namelijk uit van een heel ander mensbeeld dan de islam. Het moderne westerse mensbeeld wordt gekenmerkt door de joodse notie van partnerschap tussen God en mens. Als vervolgens God door de secularisatie wegvalt,

blijft er partnerschap tussen de mens en de wereld over. En deze notie van partnerschap vertaalt zich naar alle verhoudingen in de samenleving: tussen de mens en zijn medemens, tussen man en vrouw, tussen leraar en leerling, tussen overheid en burger, tussen de ene en de andere godsdienst etc. Kenmerkende eigenschappen van dat mensbeeld zijn: gelijkwaardigheid van alle mensen, individuele vrijheid en verantwoordelijkheid, streven naar sociale gerechtigheid, ontplooiing van creatieve vermogens en levenlang leren.

Het mensbeeld van de islam wordt daarentegen door heel andere noties gekenmerkt. In de islam zijn God en mens geen partners van elkaar, maar is God een absolute heer en is de mens zijn knecht die hem onvoorwaardelijke gehoorzaamheid verschuldigd is. Het woord "islam" betekent "onderwerping". "Koran" betekent "wat (uit het hoofd) geciteerd moet worden". De Koran is er, in tegenstelling tot de Bijbel, niet in de eerste plaats om bestudeerd en geëxegeseerd te worden, maar om uit het hoofd geleerd en voorgedragen te worden. De notie van ondergeschiktheid is kenmerkend voor alle verhoudingen in de traditioneel-islamitische samenleving: de man heerst over de vrouw, de leraar heerst over zijn leerlingen, de overheid heerst over haar onderdanen, de islam heerst over de samenleving en over de andere godsdiensten.

Stellen dat de westerse wereld een probleem heeft met de islam, zet de werkelijkheid op zijn kop. Voor doorgewinterde westerlingen, inclusief joden en christenen, biedt de islam geen geestelijk alternatief. De overgang van westerlingen tot de islam is dan ook een marginaal verschijnsel.

Daarentegen heeft de islamitische wereld een groot probleem met de westerse invloed op het leven en denken van mensen. Veel integratieproblemen van islamitische immigranten in het westen zijn te herleiden tot het mensbeeld van de islam. Het islamitische terrorisme is een romantische overreactie tegen de oprukkende invloed van de westerse cultuur op de levensomstandigheden en het gedrag van burgers in islamitische landen. De recente opstanden in Noord-Afrika en het Midden-Oosten laten onomwonden zien dat niet het Westen een probleem heeft met de islam, maar dat de islamitische wereld een probleem heeft met de invloed van de westerse cultuur.

Een oppervlakkige analyse als die van Frans Timmermans, die zijn politieke tegenstanders "valse vijandbeelden" verwijt (een begrip dat rechtsreeks gekopieerd lijkt te zijn uit de jaren '70 en '80 toen linkse politici de tegenstanders van het communisme ermee van repliek probeerden te dienen) helpt ons niet verder om werkelijk te begrijpen wat er in de wereld aan de hand is. De grote uitdaging voor het westen is: hoe helpen we de islamitische wereld zijn mensbeeld te veranderen van onderworpenheid naar partnerschap, van heerszucht naar samenwerking, van behoudzucht naar emancipatie? Misschien dat de drie tweedekamerleden over die vraag nog eens in discussie kunnen gaan?

Peter van 't Riet publiceerde in 2006 het boek "Het mensbeeld van de Tora", waarin hij ook aandacht besteedde aan de mensbeelden van het christendom en de islam.

JUDAICA-AGENDA – VOORJAAR 2012

12-2-2012 - Tentoonstelling

"Geschiedenis van het joodse leven in en om Zwolle" inclusief rondleiding. Stichting Judaica Zwolle. Plaats: Synagoge, Samuel-Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30 uur. Toegang: €4,00.(jeugdigen met korting).

11-3-2012 - Tentoonstelling

"Geschiedenis van het joodse leven in en om Zwolle" inclusief rondleiding. Stichting Judaica Zwolle. Plaats: Synagoge, Samuel-Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30 uur. Toegang: €4,00.(jeugdigen met korting).

8-4-2012 - Tentoonstelling

"Geschiedenis van het joodse leven in en om Zwolle" inclusief rondleiding. Stichting Judaica Zwolle. Plaats: Synagoge, Samuel-Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30 uur. Toegang: €4,00.(jeugdigen met korting).

26-4-2012 - Jom Ha'atsmaet-viering

De Joodse Gemeente Zwolle en het Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle organiseren de viering van de 64^e verjaardag van de Staat Israël. Op het programma staan: Opening door de voorzitter van de Zwolse afdeling van het Genootschap Nederland-Israël, Dr. J. van Slageren. Daarna zal Dr. Peter van 't Riet, voorzitter van de Stichting Judaica, de feestrede uitspreken. Hierna volgt een toast op de Staat Israël en worden de volksliederen gezongen. In de pauze kan Israëlsche wijn en druivensap gekocht worden. Het verdere programma na de pauze zal te zijner tijd nog bekend gemaakt worden. Plaats: Synagoge van Zwolle. Aanvang 19.30 uur.

13-5-2012 - Tentoonstelling

"Geschiedenis van het joodse leven in en om Zwolle" inclusief rondleiding. Stichting Judaica Zwolle. Plaats: Synagoge van Zwolle, Samuel-Hirschstraat 8. Tijd: 13.30 uur. Toegang: €4,00.(jeugdigen met korting).

COLOFON

Het Judaica-Bulletin is een uitgave van de Stichting Judaica Zwolle, Postbus 194, 8000 AD Zwolle. Het verschijnt vier maal per jaar. De abonnementsprijs bedraagt €8,00 per jaar, over te maken na ontvangst van een factuur. Een abonnement kan men aanvragen via info@judaica-zwolle.nl.

De Stichting Judaica Zwolle stelt zich ten doel de verspreiding van kennis over de joodse godsdienst, taal, geschiedenis en cultuur. Zij streeft dit o.a. na door het organiseren van cursussen, studiedagen, tentoonstellingen, etc. in de synagoge van Zwolle.

Het bestuur van de Stichting Judaica Zwolle bestaat uit de volgende leden:

- J. Dekker (lid)
- Mw. R.J.S. Hamburger (coördinator rondleidingen en tentoonstelling)
- D. Klasen (cursuscoördinator)
- Mw. D. Koffeman-Wielenga (bibliothecaresse)
- W.H. Neevel (secretaris)
- S.P. van 't Riet (voorzitter, penningmeester)

De Stichting geeft jaarlijks een folder uit over haar activiteiten. Deze folder kan worden aangevraagd bij de administrateur mw. J. van Harten-Wondergem (038-4651347) of via ons e-mailadres info@judaica-zwolle.nl. Actuele informatie over de cursussen, de Judaica-agenda en andere activiteiten van de Stichting is te vinden op de website: www.judaica-zwolle.nl. De bibliotheek van de Stichting wordt beheerd door mw. D. Koffeman-Wielenga (tel. 0591-616543).

De Stichting heeft een tentoonstelling ingericht op het voormalige vrouwenbalkon van de synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, met als thema 'Joods leven in en om Zwolle'. Deze is eenmaal per maand op zondag geopend van 13.30-16.00 uur (zie voor de datums de Judaica-agenda in dit bulletin). Dan wordt er vanaf 14.00 uur ook een rondleiding verzorgd.

De Stichting werkt bij gelegenheid samen met: de Joodse Gemeente Zwolle, Stichting Voortbestaan Synagoge Zwolle, Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle, en andere regionale en landelijke organisaties met een soortgelijke doelstelling.

Giften voor het werk van de Stichting Judaica Zwolle zijn aftrekbaar voor de inkomstenbelasting en kunnen worden overgemaakt op girorekening 259272 t.n.v. Stichting Judaica Zwolle te Zwolle.

VOLGENDE BULLETIN

Het volgende bulletin verschijnt 1 april 2012. Kopij dient uiterlijk in de tweede week van maart te zijn ingeleverd via info@judaica-zwolle.nl.

VAN HET BESTUUR

De eerste 20 jaargangen van het Judaica-Bulletin zijn ingebonden in een viertal fraaie banden. Binnenkort zullen zij in de bibliotheek in de synagoge worden geplaatst. Na voltooiing van de huidige, 25ste jaargang zal een vijfde band worden aangemaakt voor de jaargangen 21 t/m 25.

Binnenkort komt de werkgroep cursussen weer bijeen om het cursusprogramma 2012-2013 voor te bereiden. (Oud-)cursisten die daaraan willen meewerken, kunnen zich melden bij Dick Klasen, de cursuscoördinator (via info@judaica-zwolle.nl).

DE ADMINISTRATIE

De administratie van de Stichting Judaica Zwolle wordt verzorgd door Mieke van Harten-Wondergem te Zwolle. Zij is te bereiken via tel.nr. 038-4651347 of via ons e-mailadres info@judaica-zwolle.nl.

JUDAICA BULLETIN

De redactie van het Judaica Bulletin bestaat uit: Peter van 't Riet en Wim Neevel. Verspreiding: Geesinus en Astrid Kruithof.

TENTOONSTELLINGSCOMMISSIE

De tentoonstellingscommissie bestaat uit: Riwwah Hamburger (voorzitter), Hanneke Brem, Michael Canter, Wil Cornelissen, Marguerite Groot-Segond, Jaap Hagedoorn, Rosa Lemstra, Elmer Lugtigheid (PR), Ingrid Petiet, Astrid Rodrigues Pereira, Caroline Rouwendal-Estoppey.

WERKGROEP CURSUSSEN

De werkgroep cursussen bestaat uit: Johan Dekker, Arie Driesprong, Henrike de Graaf, Dick Klasen (secretaris), Dicky Koffeman, Wim Neevel, Gerrit Ravensbergen, Peter van 't Riet (voorzitter), Wil Wolters.

BEHEER E-MAIL

De mailbox info@judaica-zwolle.nl van de stichting wordt beheerd door Lidy van Dam. Via dit e-mailadres kan men toezending van het cursusprogramma of andere informatie vragen.

RONDLEIDINGEN IN SYNAGOGE

Rondleidingen in de synagoge van Zwolle met bezoek aan de tentoonstelling voor groepen van meer dan 15 personen kunnen worden aangevraagd via info@judaica-zwolle.nl. Entree: € 4,00 voor volwassenen (kortingen voor jeugdigen).